

TÓTH LAJOS

A nagybirtokrendszer megszüntetése és a földműves nép földhözjuttatása Magyarországon

1. Az esemény jogi megítélése és mai aktualitása

1.1. A címben szereplő esemény az agrártörténeti és agrárjogi (mezőgazdasági jogi) szakirodalomban többféle rövidítéssel szerepel:

- a) Az agrártörténészek egy része az 1945-ös jogszabályok (6000/1945. M.E.sz. r. és az 1945. évi VI. tv.) címeivel ellentétben „csak” *földosztásnak, földreformnak* nevezi (nevezte) a hatalmas agrárátalakulást.¹
- b) Az agrártörténészek más része a 45-ös agrárátalakulást *agrárforradalomnak* tekinti. Ezt az álláspontot támasztja alá neves jogtudósunk, Eörsi Gyula is. Véleménye szerint: „A földosztás demokratikus agrárforradalom volt, amely a polgári demokratikus forradalmakon túlmutató gyors és radikális végrehajtásával, egyes említett rendelkezéseivel, továbbá azal, hogy a tőkés nagybérleteket is likvidálta.”²
- c) A mezőgazdasági jogi stúdiumban, illetve diszciplínában végül is a *népi demokratikus földreform* elnevezés vált uralkodóvá, egészen az 1980-as évek végén kezdődő pártállam széteséséig, a rendszerváltás kezdetéig.³

---

¹ *Földosztás 1945.* Kossuth Könyvkiadó. Bp. 1945.; Szakács Sándor: *A földreform és a kisüzemi mezőgazdaság (1945–1948.) I.* Magyarország agrártörténete. Mezőgazda Kiadó Bp. 1996. 437–483. p. (Szerk.: Orosz–Fűr–Romány); DONÁTH FERENC: *Demokratikus földreform Magyarországon 1945–1947.* Akadémiai Kiadó, Bp. 1969.

² ORBÁN SÁNDOR: *Két agrárforradalom Magyarországon.* Akadémiai Kiadó Bp. 1972.

ROMÁNY PÁL: *Öt évtized – négy és fél agrárforradalom.* In: *Magyarország agrártörténete.* Mezőgazda Kiadó Bp. 1996. 472–437. p.; EÖRSI GYULA: *Mezőgazdasági jog. Földjog.* Egyetemi jegyzet. Kézirat. Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, Bp. 1956. 32. p.

³ *Mezőgazdasági jog.* Tankönyvkiadó Bp. 1966. (Szerkesztette: Dr. Nagy László és Seres Imre.)

1.2. Az 1945-ös agrárátalakulásnak – a jegyzetekben említettekén túl – igen bő agrártörténeti és agrárjogi szakirodalma van. Joggal tehető fel tehát a kérdés, hogy *milyen aktualitása van napjainkban az átalakulás újratárgyalásának, nota bene! – átértékelésének.* A kérdésre több válasz is adható.

- a) Az említett gazdag szakirodalmi munkák – néhány kivétellel – 1948–1989 között keletkeztek, tehát a címben foglalt témát a volt szocialista rendszer kialakulása, „fejlődése” szempontjától tárgyalják.
- b) Az 1990-től *rendszer váltásnak nevezett időszak agrárátalakítása még mindig nem tekinthető lezártnak*, de annyi már ma is megállapítható, hogy az átalakítás eredményeként létrejött földtulajdoni és földhasználati, valamint gazdálkodói strukturális viszonyok nagyon hasonlítanak az 1945–48-as állapotokhoz, egyes vélemények szerint rosszabbak annál. E tanulmánynak nem feladata az említett két időszak összehasonlító elemzése, de az igen, hogy „újracsiszolt tükröt” mutasson fel az 1945–1948-as állapotokról, és lehetőséget adjon a mai jogalkotás számára, hogy e tükrő felhasználásával fejlessze tovább az új polgárosodó (polgári) társadalom agrárviszonyait.
- c) Az 1945-ös agrárátalakulás *mai aktualitását viszont legfőbbként az adja meg*, hogy a rendszerváltás többpárti parlamentje által az állampolgárok tulajdonában igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlásáról” szóló 1991. évi XXV. tv. az 1. és 2. számú mellékleteibe felvett több olyan jogszabályt, amelyek a 45-ös átalakulás alapjogszabályai. Szükségesnek tartjuk ezek felsorolását: – 1945. VI. tc. a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatása tárgyában kibocsátott 600/1945. M.E. r. törvényerőre emeléséről; – 2.400/1945. FM r. ház helyeknek, valamint a közérdekű telkeknek juttatásáról; – 5.600/1945. FM r. a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról szóló 600/1945 M.E. r. további végrehajtása tárgyában; – 1946. IX. tc. a telepítésekről és a földreform befejezésének előmozdításáról; – 1947. V. tc. a földreform befejezése érdekében szükséges egyes rendelkezésekről; – 10.010/1948. Korm. R. a földbirtokreform végrehajtása során megváltott vagy elkobzott ingatlanokhoz tartozó mezőgazdasági ipari üzemek igénybevétele tárgyában; – 22.140/1948. FM r. a földreform végrehajtásával kapcsolatos egyes kérdések szabályozása tárgyában; – 690/1949. (I. 22.) Korm. R. a földreform végrehajtása során megváltott vagy elkobzott ingatlanokhoz tartozó erdőgazdasági ipari üzemek igénybevételeéről; – 1949. évi XXIV. Törvény a földreform és a telepítések befejezésével összefüggő egyes kérdések rendezéséről.

A felsorolás ismerete azért indokolt, mert ebből egyértelműen kiderül, hogy a kárpótlási törvény alapján ezekkel „igazságtalanul” lehetett „az állampolgárok tulajdonában” károkat okozni, és ezért a földtulajdonban

okozott károkért kárpótlási jegyeket szerezni.⁴ Egyszerűbben kifejezve az 1991. évi XXV. tv. (a továbbiakban I. sz. Kp.) kétségbe vonta az 1945. évi VI. tv. és az ehhez kapcsolódó, 1949-ig megalkotott jogszabályok „igazságosságát”.

- d) *Az a véleményünk*, hogy a mai agrárviszonyokat, agrárstruktúrát nem értheti meg az a szakember (jogtudós, jogalkotó, jogalkalmazó, de főleg a joghallgató), aki az 1945-ös agrárátalakulás céljából, folyamatából és eredményeiből nem tudja levonni a ma is használható tanulságokat.

1.3. *Az 1945-ös agráresemények megítélésében* – mint már említettük – mind az agrártörténészek, mind a földjogászok körében *eltérő vélemények alakultak ki*. (Lásd 1–3. sz. jegyzeteket.)

A mai polgárosodó társadalmunkban rendkívül fontosnak tartjuk az eltérő nézetek értékelését, a – véleményünk szerint – helyes meghatározást, mert csak ehhez viszonyítva tudjuk megítélni az 1990 óta zajló agrárátalakulást.

- a) Az 1945-től végrehajtott változásokat *nem lehet „csak” földosztásnak nevezni*: Egyrészt mert az 1945. évi VI. tv. címének csak második fordulatában szerepel „a földműves nép földhöz juttatása”, másrészt a 100 kh (szőlő-gyümölcsös esetében a 20 kh, erdő esetében a 10 kh) alatti birtokokat érintetlenül hagyta a jogszabály. Harmadszor a nagybirtokok földjeiből nemcsak földosztás valósult meg, hanem igen jelentős mértékű állami tulajdon (a 100 kh feletti erdőket államosították) és községi, városi tulajdon (a 10 és 100 kh közötti erdőkön) is létrejött.

A földosztás elnevezés elleni legdöntőbb érv, hogy a *nagybirtokokat úgy szüntették meg, hogy azok élő és holt felszereléseit is igénybe vették, de nem osztották szét* (kastélyok, kúriák, majorsági épületek, termelő feldolgozó termelőeszközök, megmaradt állatállomány stb).

- b) Véleményünk szerint *a földreform sem állja meg a helyét*. Egyrészt mert az előző a) pontban foglaltak szerint a jogi szabályozás dologi hatálya nemcsak a nagybirtokok földjeire terjedt ki, hanem azok élő és holt felszereléseire is. A jogszabályok végrehajtása után *átalakult az egész agrárstruktúra*. Ezek után a kérdést úgy tehetjük fel, hogy helytálló-e ha *agrárreformról* beszélünk. A válasz e tekintetben is csak nemleges lehet. A *reform* szónak kétféle értelmezése van. Az egyik szerint „a haladást segítő, nem gyökeres átalakítás, változtatás”. A másik szerint „*a fennálló rendet alapjaiban nem érintő* társadalmi, politikai, gazdasági *változtatás, újítás*”. (Kiemelés – T. L.)⁵

- c) Azokkal értünk egyet, akik az 1945-ös átalakulást *agrárforradalomnak* nevezik. (Nagy Imre, Eörsi Gyula, Orbán Sándor) Azt kell tehát meg-

---

⁴ A kárpótlási törvény, az alapját képező és a kapcsolódó jogszabályok gyűjteménye I. (Magyar Közlöny Különszám 7–8. p.)

⁵ *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó. Bp. 1992. 1152. p.

vizsgálunk, hogy a tanulmány címében megjelölt folyamat, és annak eredménye megfelel-e a *politikai és gazdasági forradalom ismérveinek*.

Véleményünk szerint igen, mert: – az elavult, feudális (félfeudális) társadalmi és gazdasági rend szűnt meg az agrárszektorban; – a gyökeres változtatást alulról jövő kezdeményezéssel az eddig elnyomott parasztság az őket képviselő vezetők (Nagy Imre, Kovács Imre, Veres Péter) irányításával hajtotta végre, és ezzel egy új, haladóbb agrárrendszert hozott létre. Mivel a forradalmak általában fegyveresek (Kivétel az 1918-as polgári demokratikus forradalom.), azt sem tartjuk „erőltetett hasonlatnak, ha azt állítjuk, hogy az 1945-ös agrárforradalom is a „fegyverek árnyékában” született meg, hiszen a jogszabályi rendelkezések végrehajtása a szovjet hadsereg által folyamatosan elfoglalt területeken valósulhatott meg. (A szovjet hadsereg szerepéről a későbbiekben részletesebben is szólunk.)⁶

- d) A szakirodalom szinte kivétel nélkül egyetért abban, hogy a most már általunk 1945-ös agrárforradalomnak nevezett átalakulás demokratikus volt. Terjedelmi korlát miatt sem az egyes szerzők, sem a magunk bizonyítását nincs módunkban ismertetni. E tekintetben *elégészesnek tartjuk* a demokrácia egyik legnagyobb szakértőjére Bibó Istvánra hivatkozni: Ő azt írta: *A megszülető magyar demokrácia első nagy teljesítménye... a földreform volt.*” (Kiemelés – T. L.)⁷ (Megjegyezzük, hogy az agrárforradalomra vonatkozó álláspontunkat annak ellenére is fenntartjuk, hogy a 45-ös átalakulást Bibó is földreformnak tekintette.)
- e) Ha a feudális, később félfeudális nagybirtokrendszert az 1948-as polgári, vagy az 1918-as polgári demokratikus forradalom valósította volna meg (és az átalakítás fenn is marad), senki sem vitatná az agrárforradalom előtti *polgári jelzőt*. 1945-ben viszont a demokratikus agrárforradalmat nem a polgárság hajtotta végre, hanem az eddig elnyomott szegény parasztság, cselédség, *a magyar nép akkor legnagyobb számú osztálya*. Természetesen az érdekeiket képviselő pártok konszenzusos programja, és a gyakorlati végrehajtásban résztvevő baloldali vezetők segítségével. Ezért feltétlenül indokolt a demokratikus agrárforradalmat még egy jelzővel illetni. Ez a jelző: *a népi*. Bibó István „A Nemzeti Paraszt-pártról” c. tanulmányában fejtette ki, hogy hazánkban 1945-ig miért nem alakulhatott ki a polgárság, és a feudális társadalmi rend megdöntésében miért és hogyan vett részt a parasztság.⁸

Összegezve az eddigi leírtakat, véleményünk szerint 1945-1947 között Magyarországon népi demokratikus agrárforradalom zajlott le, amelynek eredményeit

⁶ Vö. i. m. 429. p.

⁷ BIBÓ ISTVÁN: *Válogatott tanulmányok 1945–1949*. Magvető Könyvkiadó Bp. 1986. 157. p. Bővebben lásd 121–138. p.

⁸ Uo. 401–442. p.

a későbbi hatalmaknak – beleértve az 1990 utániakat is – tiszteletben kellett volna tartaniuk, és tanulságait fel kellett volna használniuk.

2. A népi demokratikus agrárforradalom előzményei

Az 1848-as polgári forradalom „csak” a jobbágyfelszabadításig jutott el, de jelentős eredménye, hogy létrehozta a földnélküli, vagy kevés földdel rendelkező paraszti osztályt.

Az 1918-as polgári demokratikus forradalom idején törvényt alkottak a földosztásról, de ez a „felülről” meghozott törvény végrehajtás nélkül maradt. (Kivétel a gróf Károlyi Mihály példaértékű földosztása.)

Az 1919-es Tanácsköztársaság agrárpolitikája oly radiális volt, hogy meghaladta az oroszországi földdekrétum elveit. Minden 100 kh-nál nagyobb birtokot állami tulajdonba vett, és a földhasználatot is „szocializálta”, tehát nem történt földosztás.

(Elavult történelmi álláspontnak tartom azt a véleményt, hogy ez az agrárpolitika volt a Tanácsköztársaság bukásának egyik oka. A Tanácsköztársaságot – a nyugati hatalmak segítségével – az agrárszektor bármilyen átalakítása esetén is felszámolták volna.)

*1920-ban – a Tanácsköztársaság után – egy szegény paraszti sorból felemelkedett kiváló személy, *Nagyatádi Szabó István* lett a Horthy kormány földművelésügyi minisztere. Az ő nevéhez fűződik az 1920. évi XXXVI. tv., amelyet a szakirodalom „Nagyatádi-féle földreform”-nak nevezett el. Ez a földreform nem a méretei miatt volt jelentős, hanem azért, mert Szabó Istvánék felismerték: a földosztás halaszthatatlanul szükséges. Méretei miatt talán nem is nevezhető ez reformnak, hiszen a megművelhető terület 8 %-át érintette. A felosztásra került 1.275.000 kh-ból csak mintegy 300.000 kh jutott a szegényparasztnak, amely átlagban 1–1 kh-t jelentett.*

*1945-ig az utolsó földosztásra 1936-ban Darányi Imre miniszterelnöksége alatt került sor. Az 1936. évi XXVII. tv.-t ezért nevezzük *Darányi-féle földreformnak*. A törvény 420 ezer holdat akart parcellázni, de 1939-ig mindössze 180 ezer holdat sikerült kiosztani. A földhöz juttatást olyan feltételekhez kötötték, hogy ezeknek a szegényparasztnak nem tudtak eleget tenni. Juttatási feltételként a rendszerhez való hűséget, illetőleg megfelelő vagyoni eszközökkel való rendelkezést követeltek meg.⁹*

Az 1848-tól 1945-ig tartó időszak ún. „reformintézkedései” tehát lényeges változást nem hoztak sem a nagybirtokrendszer korlátozására, sem a „földéhes” parasztság földigényének kielégítésére. A röviden bemutatott előzmények egyértelműen igazolják, hogy 1945-re robbanásig feszült az agrárágazat helyzete.

---

⁹ *Mezőgazdasági jog.* Tankönyvkiadó Bp. 1966. 32. p.

3. Az 1945. évi jogi szabályozás megszületése

3.1. Talán szimbolikus volt, hogy a nagybirtokrendszer megszüntetésének későbbi követelése 1848. március 15-éhez kapcsolódott. Ennek évfordulóján 1937. március 15-én alakult meg a *Márციusi Front*, amelynek programját a jubileumi ünnepségen jelentette be Féja Géza. A program 5-dik pontjában követelte „Az ötszáz kat. holdon felüli birtokok kisajátítását”, 10-dik pontjában pedig „A dolgozók gazdasági vonatkozású szervezkedésének szabadságát”.¹⁰ A program teljes szövegét „Kiáltvány” formájában is megjelentette a hivatkozott Szemle. A Kiáltványt a Márციusi Front nevében: Erdei Ferenc, Féja Géza, Illyés Gyula, Kovács Imre és Veres Péter írták alá.¹¹

A Márციusi Front jeles vezetőinek szervezésében 1939 júniusában megalakult a *Nemzeti Parasztpárt*. A nagybirtokrendszer legradikálisabb megszüntetése és a földműves nép földhözjuttatása ettől kezdve már ennek a pártnak vált a programjává. A párt kidolgozta a megoldásra vonatkozó részletesebb tervezetét is.

3.2. 1944. december első napjaiban Szegeden megalakult a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, amelyben a kommunista, a szociáldemokrata, a kiscgazda és a parasztpárt hangolta össze programját. Az összehangolás lényegében azt jelentette, hogy a szociáldemokraták feladták az 1930-as években kidolgozott agrárprogramjukat, a kiscgazdák pedig a „taktikázó” álláspontjukat. Végül is mindkét párt elfogadta a kommunisták és a Nemzeti Parasztpárt radikális megoldási javaslatait. Így a Magyar Függetlenségi Front programja – mivel polgárság nem lévén – egy valóban népi (nemzeti) demokratikus programnak tekinthető.

Úgy gondoljuk a népi (nemzeti) jelző magyarázatra sem szorul, viszont jelezniük kell, hogy a nagybirtokok megszüntetésének módjában már jelentkeztek (és még ma is vannak) eltérő nézetek. A program megvalósítására hozott jogszabály valószínűleg ezért kerülhetett az 1991. évi XXV. sz. „kárpótlási törvény” mellékletébe is.

Ezekkel szemben hangsúlyoznunk kell: a) a programot az ország demokratikus úton megalakult pártjai hirdették meg; b) a nagybirtokok megszüntetése nem lehetett „antidemokratikus”, hiszen ezeket már az 1948-as, illetve az 1918-as forradalmaknak kellett volna felszámolnia.

3.3. Az *Ideiglenes Nemzetgyűlés* 1944. december 21-én nyílt meg. A 230 képviselőből 71 volt kommunista, 55 kiscgazdapárti, 38 szociáldemokrata, 16 parasztpárti, 12 polgári demokrata, 19 a szabad szakszervezetek képviselője és 19

¹⁰ *Várospolitikai Szemle*. II. évf. 2. szám. (Makó, 1937. március 31. 7. p.)

¹¹ Uaz 7.sz. (Makó, 1937. november 12. 6. p.)

pártonkívüli. A Nemzetgyűlés létrehozta az *Ideiglenes Nemzeti Kormányt*, amelynek *elnöke Dálnoki Miklós Béla*, volt horthysta vezérezredes lett.¹²

A kormány *földművelésügyi miniszterévé Nagy Imrét* nevezték ki, aki december 11-én Moszkvából érkezett Debrecenbe egy általa kidolgozott földreform-tervezettel. Nagy Imre Somogy megyei gazdálkodó családban született (1896-ban), és mint egy 1955-ben írott kiadatlan tanulmányában megállapította: „Életem legutóbbi 30 esztendejének javát az agrárkérdés tanulmányozásának s ezen belül a *forradalmi földosztás* ügyének szenteltem.”¹³ (*Kiemelés – T. L.*)

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány kodifikációval megbízott tagjai és képviselői mára is példaértékű munkával készítették el a kormányrendelet szövegtervezetét. A példaérték alatt egyrészt a gyorsaságot, másrészt a kormányban részt vevő pártok álláspontjainak összehangolását értjük.

1945. március 15-én összeültek a Függetlenségi Front pártjainak vezetői, és rövid tárgyalás után *egyhangúlag elfogadták* a lényegében kommunista-parasztpárti rendelettervezetet. Március 17-én az Ideiglenes Nemzeti Kormány (Minisztertanács) vitatta meg a tervezetet és azt „ünnepélyes formák között ugyancsak egyhangúlag tette magáévá”. A kormány összetétele egyértelműen bizonyítja a rendelet *népi és demokratikus* jellegét. A kormánynak 3 kommunista, 2 kiscgazdapárti, 2 szociáldemokrata, 1 parasztpárti képviselő és 3 volt horthysta főtiszt voltak a tagjai.¹⁴

A kormány rendeletét 600/1945. M.E. számmal, a Magyar Közlöny 10. számában, március 18. (vasárnapi) dátummal Miklós Béla miniszterelnök hirdette ki. Neve előtt a következő áll: „Debrecen, 1945. évi március hó 15-én.” A hivatalos közlönyből tehát az következik, hogy az általunk hivatkozott forrásmunka (Magyarország története II.) az események időpontjában téves. A kormány nem március 17-én, hanem szintén *szimbolikusan március 15-én* fogadta el „ünnepélyes keretek között” a 600/1945. M.E. sz. rendeletét. A „Függetlenségi Front pártjainak vezetői” már ezt megelőzően elfogadták a rendelet tervezetét.

3.4. A kihirdetés napján (március 18) hatályba lépett *kormányrendelettel összefüggésben el kell oszlatnunk végre egy téves nézetet*, amely a végrehajtás után sokáig azokban élt, akik „kárvallottjai” voltak a birtokuk felszámolásának, illetve napjainkban azokban a pártképviselekben, akik a 45-ös jogszabály népi, demokratikus és forradalmi jellegét kétségbe vonják.

A *nézet lényege* röviden, hogy a 45-ös agrárforradalmat, a nagybirtokrendszer esetén történő felszámolását „az oroszok hozták a nyakunkba”, vagy más megfogalmazásban, a kommunisták (moszkoviták) a bevonuló szovjet hadsereg támogatásával valósították meg. Véleményünk szerint ez utóbbi miatt került

¹² *Magyarország története II. köt.* Gondolat Könyvkiadó Bp. 1970. 487. p.

¹³ Az igazság a Nagy Imre ügyben. *Századvég füzetek* 2. A Századvég Kiadó és a Nyilvánosság Klub közös kiadása. Bp. 1989. 113. p.

¹⁴ *Magyarország története II. köt.* 487–496. p.

bele a 600/1945. M.E. rendelet a kárpótlási törvény mellékletébe, amelyet nem szabad lett volna oda felvenni. (Indokainkat lásd később.)

Történelmi tény, hogy a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front a szovjet csapatoknak harcok nélkül átengedett Szegeden jöhetett létre, de ettől *a Front* és annak programja még valóban *független maradt*. Az is igaz, hogy az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az általa létrehozott Ideiglenes Nemzeti Kormány a szovjet csapatok által elfoglalt Debrecen városában jöhetett létre, de ettől még *tisztán nemzeti (népi) érdekeket szolgált*. Hiteles forrásmunkából (lásd 13. jegyzetet) azt is el kell fogadnunk, hogy a Moszkvából hazatérő kommunisták (moszkoviták) nem az 1917-es orosz Földdekrétum, és főleg nem az 1930-as évek sztálini agrárpolitikáját képviselték a Nemzetgyűlésben.

A Magyarország által kötött *fegyverszüneti egyezmény 1945. január 20. napján lépett hatályba*. Ennek „Függelék”-e tartalmazta, hogy „A Magyar Kormány és annak szervei kötelesek a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (értsd: szovjet parancsnokok – T. L.) minden a *fegyverszüneti egyezményből* következő utasítását teljesíteni. (Kiemelés – T. L.)¹⁵

A fegyverszüneti egyezményből az agrárkérdés megoldására semmiféle szovjet utasítás nem következhetett. A háború után hazánkban maradó szovjet csapatok (tiszték) a tisztán önerőből megkezdett agrárforradalom lebonyolításához nyújtottak segítséget, de erről a későbbiekben még szólnunk.

4. A nagybirtokrendszer megszüntetése

4.1. A 600/1945. M.E. sz. rendelet (a továbbiakban: M.E. rendelet) a megszüntendő nagybirtokokat a mezőgazdasági művelés alatt álló ingatlanok területe (nagysága) és a tulajdonos személye alapján állapította meg. E szerint *nagybirtoknak minősült*:

- a) az 1000 kat. holdat meghaladó minden mezőgazdasági földbirtok;
- b) a 100–1000 kat. holdig terjedő mezőgazdasági földbirtokoknál a 100 kat. holdat meghaladó rész. (A Székes főváros határában az 50 kat. holdon felüli rész.);
- c) földműves családból származó birtokosnál, akinek mezőgazdasági termelés az élethivatása, a 200 kat.holdon felüli rész;
- d) aki a nemzeti ellenállásban és a németellenes szabadságharcban kimagasló érdemeket szerzett, a 300 kat.holdon felüli rész;
- e) szőlőbirtokosnál és gyümölcsöskertnél a 20 kat.holdat meghaladó rész;
- f) erdőbirtokosnál a 10 kat.holdat meghaladó erdőterület;

¹⁵ Függelék az 1945. évi január hó 20. napján hatályba lépett fegyverszüneti egyezmény 3. § 18. pontjához.

- g) a kereskedelmi törvény és más kereskedelmi vonatkozású törvények alapján létesült összes társas vállalatok, valamint az elismert vállalati nyugdíjpénztárak és társadalombiztosító intézetek földbirtokai, terjedelmükre való tekintet nélkül.

Valamennyi birtokra vonatkozott az M.E.r. 23. §-a, amely szerint a „Házastársak tulajdona egy személy tulajdonaként tekintendő.”

Az a)–g) pontokban meghatározott birtokok (birtokosok) ingatlanához tartozó „*élő és holt felszereléseket*” gazdasági épületeket is igénybe kellett venni. Ezekből csak annyi maradhatott meg, „amennyi a megmaradó saját földtulajdon és haszonbérlet megműveléséhez szükséges”. Ez azonban nem lehetett több együttesen a 200 kat. holdon való gazdálkodáshoz szükséges élő és holt felszerelésnél.” M.E. rendelet 25. §. (*Kiemelés – T. L.*)

4.2. A nagybirtokrendszer megszüntetésének számszerű adatait (földterület, a gazdaságok holt felszerelései) az 1935. év tavaszán, a trianoni területen végrehajtott általános mezőgazdasági statisztikai összeírás alapján megjelent kiadványból készített „táblák”-kal szemléltetjük. Tesszük ezt azért, mert a hivatkozott kötet közvetlenül 1945 előtt került kiadásra, és mint már említettük az ún. „Darányi féle földreform” nem volt jelentős kihatással az 1935-ös mezőgazdasági statisztikai összeírás tényszámaira. Főleg nem a nagybirtokok gazdasági holt felszereléseire, ami témánk szempontjából rendkívül fontos.

Az I. sz. tábla 9–12. sorszámából kiderül, hogy az 1000 kat. holdon felüli nagybirtokok száma 1.517 volt, összterületük pedig 4 millió 106.711 kat.holdat tett ki. A 100 és 1000 kat. hold közötti birtokok száma 11.356 volt, összterületük pedig 3 millió 152.417 kat.hold. Így az M.E. rendelet *megváltás jogcímén* 12.873 birtok felszámolását tette lehetővé, az igénybevehető földterület pedig mindösszesen 7 millió 259.128 kat.hold volt.

4.3. A M.E. rendelet radikalizmusára, illetve „forradalmiságára” utal a II. fejezet, amely *meghatározott földbirtokok elkobzásáról* rendelkezett. A 4. § alapján „Teljes egészében és nagyságra való tekintet nélkül” el kellett kobozni a *hazaárulók, a nyilas, nemzeti szocialista és egyéb fasiszta vezetők, a Volksbundtagok, továbbá a háborús és népellenes bűnösök földbirtokait*. Az e személyek tulajdonát képező földbirtokok, a megművelésre szolgáló összes eszközökkel, élő és holt gazdasági felszerelésével és a rajtuk lévő épületekkel *az államra szállt át*, azaz nem kerültek felosztásra.

Az elkobzással államosított birtokok számáról, és azok területéről nem találtunk statisztikai adatot, másrészt a megváltás alá is eső birtok – a tulajdonos személye miatt – elkobzásra kerülhetett, ezért csak *becsléssel lehet kijelenteni, hogy a M.E. rendelet alapján, a trianoni Magyarország összes mezőgazdasági területének közel felét érintette az agrárforradalom*. Ezt a mennyiséget növelte a 10–100 kat.hold közötti erdők községi (városi) tulajdonba adása, amely összesen 163.269 kat.hold erdőt érintett. A 20 kat.hold feletti szőlőbirtokok – az

ötszörös szorzó miatt – megváltásra kerültek, összesen közel 70 ezer kat. hold nagyságrendben.

4.4. Terjedelmi okok miatt nem áll módunkban a II/A–D. táblákat részletesen elemezni. Közreadásukat mégis azért tartjuk fontosnak, mert egyszerű áttekinthettségrel is szemléltetik: a gazdasági gép és eszközállományból az erőgépek, a motoros munkagépek nagy hányada a megváltott, elkobzott (kisajátított) birtokok tulajdonában volt. Hallatlan előrelátásról tanúskodik a M.E. rendelet 30. és 31. §-a. *„Az igénybevett birtokokhoz tartozó kisajátított gazdasági felszerelést, gépeket és gazdasági épületeket, amennyiben azok szétesztása nem felel meg termelés érdekének, a földhözjuttatottakból alakítandó földműves szövetkezet tulajdonába kell adni. A megváltást szenvedőnek a megmaradt ingatlan arányában kell a gazdasági eszközöket és épületeket visszahagyni.”* (M.E. rendelet 30. §. *Kiemelés – T. L.*)

„Az igénybevett ingatlanon lévő mezőgazdasági ipari üzemek (malmok, szeszfőzdék, kenderfeldolgozók és egyéb üzemek) is megváltás ellenében igénybe vehetők s ebben az esetben községi, állami, esetleg szövetkezeti tulajdonba mennek át” (31. § *Kiemelés – T. L.*)

Korábban említettem, hogy ennek a tanulmánynak nem célja az 1990 utáni rendszerváltozással való összehasonlítás, de az 1945-ös agrárforradalom tanúságainak levonása igen. Íme itt a példa! A M.E. rendelet „nem verte szét” a feudális (félfeudális) „nagyüzem” holt felszereléseit (nem privatizálta!), hanem a földműves szövetkezetek tulajdonába adta, hogy onnan a földhözjuttatottak bérelhessék, ingyenesen kölcsönözhessek ezeket a felszereléseket, az ipari üzemeket (pl. szeszfőzdék) pedig közösen üzemeltessék. Befejezésül annyit tehát meg kell jegyeznünk, hogy 1990 után a szocialista nagyüzemek gépparkjának (gépjavító üzeleinek) „szétverése” igen súlyos hiba volt, és a jogalkotók nem tanultak az 1945-ös agrárforradalom intézkedéseiből.

5. A földműves nép földhöz juttatása

5.1. *A földosztás részletes szabályairól, a végrehajtás módozatairól igen gazdag az agrártörténeti és az agrárjogi szakirodalom.* (Lásd a tanulmány 1. és 2. lábjegyzeteit.) Ezért e cím alatt csak azokat a rendelkezéseket, eredményeket emeljük ki, amelyekből a 90-es évektől zajló termőföld utáni kárpótlás, részleges nevesítés során is lehetett volna tanulni.

- a) Sajnos, a M.E. rendelet nem vállalkozhatott arra, hogy a juttatott föld legkisebb mértékét meghatározza, hiszen igen sok volt az igényjogosultak száma, és ha a település határában nem volt elég nagyságú megváltott, elkobzott (kisajátított) föld, a rendelkezésre álló földterületet kénytelenek voltak a végrehajtás során elaprózni.

- b) A M.E. rendelet V. Fejezete bevezette a „*Birtokegység*” fogalmát. A 33. § szerint „Egy igényjogosultnak juttatott föld *nem lehetett nagyobb olyan birtokegységnél, amelyet egy földművelő család a maga erejével meg tud művelni.*” (Kiemelés – T. L.) A 34. § tovább konkretizál: „Egy igényjogosultnak juttatott szántóföld és rét együttvéve 15 kat. holdat, kert és szőlő együttvéve 3 kat. holdat nem haladhat meg.” A 36. § (1) pontjában meghatározott, előnyben részesítendő igényjogosultak (politikai alapon kiemelt személyek) sem kaphattak többet 25 kat. holdnál (szántóból és rétből), illetve 5 kat.holdnál (kertből és szőlőből).
- c) A M.E. rendelet 42. §-a használta először a *törpebirtokos és a kisbirtokos fogalmát*. A rendelet e fogalmakhoz nem társít konkrétan meghatározott birtoknagyságot, de az a) és b) pont alatti szövegértelmezés alapján azt lehet megállapítanunk, hogy ezek a gazdasági cselédek, és mezőgazdasági munkások (summások), erdészeti alkalmazottak voltak, akiknek a földbirtoka (a családtagokkal együtt), nem haladta meg a 25 kat.holdat. A rendelet 33. §-a szerint a *földművelő család* az volt, akik a *birtokukban lévő földet a maguk erejével meg tudták művelni*.
- d) Ha az a)–c) pontokban foglalt kategorizálást elfogadjuk, akkor ebből az következik a II. sz. Tábla alapján, hogy a *20-50 kat. hold közötti földdel rendelkező családok adták a középparaszti réteget, míg az 50 kat. hold felettiiek voltak a gazdag parasztlak.* (A szőlő és gyümölcsös művelési ágat ez esetben is ötszörös szorzóval kell számítanunk.)
- e) A M.E. rendelet – napjainkra is példaértékkel – bevezette a *földműveléssel élethivatásszerűen foglalkozó családok fogalmát is*. Ezek egyrészt a már említett földművelő családok, másrészt a mentesítéssel meghagyott 200 kat. hold alatti birtokos családok voltak. E helyen sem összehasonlítható jelleggel szeretnénk rámutatni arra, hogy az 1990 utáni jogalkotás mind a mai napig nem tesz különbséget földműveléssel élethivatásszerűen, és nem élethivatásszerűen foglalkozó birtokosok között. Véleményünk szerint ezt a különbségtételt a *birtokmaximumra vonatkozó hatályos törvény-szöveg módosításával együtt, minél előbb meg kell tennie a törvényhozásnak.* (Megjegyezzük, hogy a különbségtétel igénye nagyon sok parlamenti képviselő részéről már a kárpótlási törvénytervezet kapcsán is felmerült.)
- f) Az 1990 utáni „*rendszerváltók*” szintén tanulhattak volna a M.E. rendelet 19. és 29. §-aiból is. A 19. § kimondta: „*A községi, közbirtokossági és társulati legelőket a megváltás alól mentesek*”. A 29. § szerint pedig: *Az igénybevett legelőket osztatlanul a község tulajdonában kell adni*”. (Kiemelések – T. L.) Ehhez kapcsolódik még a M.E. rendelet 20. §-a, amely szerint az *igénybevett 10–100 kh. közötti erdők, illetve erdősítésre szolgáló terméketlen területek, állami ellenőrzés mellett községi (városi) tulajdonba kerültek.*

Összegezve tehát a legelőre és erdőkre vonatkozó rendelkezéseket, a földműves népet úgy juttatta közös használathoz, hogy ezek tulajdonjogát nem aprózta szét, hanem a kollektív (községi, városi) tulajdonon biztosította az egyéni használatot. Később ezekre a területekre hozták létre a legeltetési bizottságokat és az erdőbirtokossági társulatokat. E tanulmány szerzője egy korábbi munkájában már rámutatott arra, hogy előbb-utóbb az alkotmánymódosítással, vagy az új alkotmánnyal *de lege ferenda vissza kell állítanunk a községi (városi) földtulajdont*, amelynek a települési önkormányzat csak kezelője lehetne.¹⁶

6. Az 1945. évi jogszabályok végrehajtása

6.1. A M.E. rendelet 56. §-a kimondta: „E rendelet kihirdetése napján életbe lép és végrehajtása azonnal megkezdendő.” (Kiemelés – T. L.) A kihirdetés napján (1945. március 18.) a szovjet csapatok már a Dunától keletre eső országrészt „átadták” az Ideiglenes Kormánynak. Így ezen a területen – Nagy Imre földművelési miniszter irányításával – azonnal megkezdődött a M.E.-i rendeletben előírt végrehajtó szervek és szervezetek megalakítása. A 48. § három féle szerv létrehozását írta elő:

- Országos Földbirtokrendező Tanács (OFT);
- Megyei Földbirtokrendező Tanács (MFT);
- Községi Földigénylő Bizottságok (KFB).

Az OFT elnökét és helyettes elnökét a földművelésügyi miniszter nevezte ki. (Veres Péter személyében). Az OFT kebelén belül több tárgyaló tanács alakulhatott meg. Az egyes tárgyaló tanács 9 főből állt, akik közül *egy bírót, egy mérnököt és 2 gazdasági szakembert* a miniszter nevezett ki, 5 tagot pedig a földigénylők közül hívott be, akik közül 2 tagot a Földmunkások Országos Szövetsége jelölt ki.

Az OFT-ről tehát megállapíthatjuk, hogy *tagjai nem politikusok, hanem szakemberek, az országos érdekképviseleti szerv delegáltjai és a végrehajtásban érdekelt* – úgy gondoljuk okos és értelmes – *földigénylők voltak*. Az OFT a KFB-ok javaslata alapján döntött a földbirtokok mikénti felosztásáról, a juttatott földbirtokoknak az igényjogosultak tulajdonába, illetve birtokába adásáról.

A MFB-ot minden megye székhelyén meg kellett alakítani. 7 tagjából *1 bírót, 1 mérnököt és 1 gazdasági szakembert szintén a miniszter nevezett ki*. 2 tagját a megyei Nemzeti Bizottság (Ezek az első önkormányzati szervek voltak, a tanácsok jogelődjei.) delegálta, másik két tagját pedig a Földmunkás Szakszervezet. Összetételéről tehát ugyanazt a megállapítást tehetjük, amelyet az OFT-nél már megtettünk.

¹⁶ TÓTH LAJOS: Gondolatok a termőföldre vonatkozó jogalkotásról. *Acta Jur. et Pol. Szeged*, Tomus LIX. Fasc. 17. Szeged. 2001.

A KFB minden településen választás útján jött létre. Tagjait a földigénylők maguk közül választották úgy, hogy minden 20 igénylőre egy bizottsági tag jusson, de a bizottságnak semmi esetre sem lehetett 30-nál több és 5-nél kevesebb tagja. (10 főn felüli bizottságon belül 5 fős választmányt hozhattak létre.)

6.2. *A népi demokratikus úton létrehozott szervek működése.* A M.E. rendelet végrehajtásában a legnehezebb és *legfontosabb feladata a KFB-oknak volt.* Ők „írták össze” a település határában lévő elkobzás vagy megváltás alá kerülő földbirtokokat, és nyilvántartásba vették az igényjogosultakat, az általuk kért területnagysággal együtt. A szakirodalomban találunk olyan levéltári hivatkozást, hogy ha az összeírt (igénybeveendő) birtok kevésnek bizonyult, a bizottságok jogszabálysértő módon „hozzányúltak” a 100 kat.hold alatti birtokokhoz is. (Különösen több jogszabálysértés volt a „Viharsarokban”).¹⁷ Ezekre az esetekre a miniszter rendeletben állapította meg, hogy a KFB-ok határozatai ellen mely hatóságokhoz (országos vagy megyei) van helye egyfokú jogorvoslatnak. Szakirodalmi álláspontok és későbbi tapasztalatok bizonyítják, hogy a bizottságok által készített *felosztási tervek találkoztak a földigénylők érdekeivel,* és ennek is köszönhető, hogy az új tulajdonosok azonnal nekifogtak a tavaszi földmunkáknak, nem maradt parlag terület. A helyi ismeretekkel rendelkező bizottságok valóban demokratikusan működtek.

A MFB az IFT megyei végrehajtó szerve volt. Fő feladata az OFT „rendelkezéseinek foganatosítása, illetve a végrehajtás (mármint a KFB-ok munkájának – T. L.) ellenőrzése, a földbirtokrendezés általános szempontjainak alkalmazása, illetve védelme.”

Az OFT legfőbb feladata volt a nagybirtokrendszer megszüntetésének és a földosztásnak a „keresztülvitele”. A legtöbb panaszbeadvány hozzá érkezett, és mint legfőbb jogorvoslati szerv ezekben döntött, vagy saját hatáskörben, vagy a MFT-ok utasításával.

6.3. Az előző pontokban leírtak is azt bizonyítják, hogy 1945-ben nem lehetett volna olyan gyorsan, radiálisan, ugyanakkor demokratikusan végrehajtani a nagybirtokrendszer megszüntetését és a „földéhes nép” földhöz juttatását, ha: a) a jogi szabályozás nem találkozott volna a kedvezményezettek érdekeivel, és b) a végrehajtásba nem vonták volna be a kiváló szakembereket (bírákat, mérnököket, szakértőket), és a nép képviselőit.

Ezért merészeljük azt állítani, hogy az 1991-től folyó, és ma is lezáratlan kárpótlás, illetve részaránynevesítés során *az új rendszerváltók a végrehajtás tekintetében sem vették figyelembe az 1945-ös tapasztalatokat.* Mert ha igen, akkor a mai magyar agrárszektor, illetve ennek földbirtokviszonyai nem hasonlíthatóan annyira az általunk közölt III. és IV. sz. táblázatokra.

*

---

¹⁷ Lásd ORBÁN SÁNDOR: i. m.

Tanulmányunk végére – befejezésül – egy nagyon fontosnak tartott megállapítás kívánkozik: „az 1945. szeptember hó 16. napján kihirdetett „1945. évi VI. törvénycikk” lényegében már egy végrehajtott 600/1945. M.E. sz. rendeletet „emelt törvényerőre”, és így vált az Ideiglenes Nemzeti Kormány hivatkozott rendeletének szövege e törvény mellékletévé.

A gazdaságok száma és területe művelési ágak szerint

Sorszám	A gazd. jellege és nagysága	A gazd. száma	A gazdaságok területe művelési ágak szerint									
			Összes terület	Szántó-föld	Kert	Rét	Szőlő	Legelő	Erdő	Nádas	Földadó alá nem eső terület	
			Kat. hold									
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	
	Együtt											
1.	1. kat. hold szántó nélk.	330.178	83.260	-	37.059	4.462	18.624	2.926	1.963	151	18.075	
2.	don alul szántóval	227.912	115.034	89.115	6.346	3.139	7.374	781	562	69	7.648	
3.	1-5 kat. szántó nélk.	27.438	52.431	-	7.663	9.562	22.531	3.704	4.151	301	4.519	
4.	holdig. szántóval	456.992	1.172.578	930.325	37.575	69.777	72.041	14.569	11.852	1.298	35.141	
5.	5-10	198.645	1.433.510	1.137.146	29.257	118.932	62.266	27.088	23.922	2.067	32.832	
6.	10-20	160.339	2.266.451	1.819.072	33.579	192.090	66.625	56.245	46.779	3.508	48.553	
7.	20-50	86.464	2.548.457	1.996.712	25.171	204.175	53.320	116.688	67.605	5.411	79.375	
8.	50-100	16.327	1.102.136	739.943	7.289	87.916	15.983	121.971	48.885	3.504	76.645	
9.	100-200	5.866	812.019	415.851	5.162	56.018	9.579	164.416	70.337	3.163	87.493	
10.	200-500	3.878	1.207.897	534.775	6.697	69.109	9.461	306.497	164.954	5.014	111.410	
11.	500-1000	1.612	1.132.501	552.311	5.850	62.917	6.560	257.885	159.160	4.169	83.649	
12.	1000 kat. holdon felül	1.517	4.106.771	1.547.744	17.435	226.209	10.763	627.862	1.322.288	21.269	333.201	
		1.517.168	16033045	9.762.974	219.083	1.104.306	355.127	1.700.632	1.922.458	49.924	918.541	

Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai az 1935. évben (szerkeszti és kiadja a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, Stephenum Nyomda, 1941., 62. p, kivonatos tábla)

A gazdaságok mezőgazdasági gép- és eszközállománya

Sorszám	A gazdaságok jellege és nagysága	A gazdaságok mezőgazdasági gép- és eszközállománya								
		E r ő g é p e k								
		G ő z g é p e k				Benzin-, nyersolaj- stb. motorok				
		Lokomotív (magajáró is)	Stabil és félstabil gép	ekelokomotív		lokomibil	Stabil és félstabil gép	kerekes	lánc talpas	Villamos motor
				egy	két					
D a r a b										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Együtt									
1.	1.kat.hold szántó nélkül	367	26	-	-	216	59	223	-	53
2.	don alul szántófölddel	230	19	-	-	154	42	166	-	20
3.	1-5 kat. szántó.nélküli	42	11	-	-	23	29	45	-	30
4.	holdig. szántófölddel	603	85	-	-	445	148	439	-	89
5.	5-10	578	80	-	-	450	126	492	3	69
6.	10-20	700	99	-	-	581	228	675	9	111
7.	20-50	778	136	-	-	628	254	881	8	126
8.	50-100	410	57	-	-	102	71	575	5	49
9.	100-200	244	57	6	-	84	60	527	4	44
10.	200-500	439	147	14	3	147	144	742	18	133
11.	500-1000	509	179	32	50	153	196	719	29	252
12.	1000 kat.holdon felül	1.550	479	106	377	275	538	1.300	53	860
	Összesen:	6.450	1.375	158	430	3.348	1.895	6.784	129	1.836

Gazdasági gép- és eszközállomány

Sorszám	A gazdaságok jellege és nagysága	A gazdaságok mezőgazdasági gép- és eszközállománya														
		Erőgépek			Mezőgazdasági munkagépek motoros erőre											
		Benzin-, nyersolaj- stb. motorok		Összesen	Járgány	Motoreke (motor és eke közv. Kapcs.	Traktor és billenőeke	Cséplőgép	Szalmakazalozó	Széna- és szalmasajtó	Szecskavágó	Daráló	Kukoricamorzsoló	Répavágó	Másféle munkagép	Összesen
Vízi erőgép (vízerék, turbina)	Szélmotor															
Darab																
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.
	Együtt															
1	1.kat.holdszántó n. don aluhszántóval	22	8	974	30	-	151	819	112	6	30	69	22	9	67	1.285
2	1-5 kat.(szántó nélk. holdig)	4	4	639	31	1	112	539	76	2	44	50	13	8	27	872
3	5-10	11	-	191	10	-	26	131	7	-	9	22	9	3	42	249
4	10-20	68	9	1.886	295	5	309	1.572	233	24	134	172	36	53	143	2.681
5	20-50	63	10	1.871	978	5	360	1.541	246	14	156	146	39	100	121	2.728
6	50-100	71	11	2.485	2.205	13	504	2.045	364	31	231	195	92	161	160	3.796
7	100-200	50	19	2.880	1.664	20	713	2.382	421	30	306	266	140	221	164	4.663
8	200-500	17	6	1.382	325	11	508	1.117	199	10	178	158	126	134	64	2.505
9	500-1000	10	11	1.047	263	16	491	739	176	20	214	204	155	171	77	2.263
10	1000 kat.holdon felül	25	12	1.824	511	42	803	1.053	426	65	604	595	449	503	199	4.739
11		27	13	2.159	611	70	912	1.066	613	71	750	739	622	649	307	5.7991
12		95	50	5.683	1.594	135	2.122	2.275	1754	205	1526	1.217	1.028	1.396	852	2510
	Összesen	463	153	23021	8.517	318	7.011	15279	4627	478	4.182	3.833	2.731	3.408	2.223	44090

Lásd uo. 69. p.

II/C. sz. tábla

Sorszám	A gazdaságok jellege és nagysága	A gazdaságok mezőgazdasági gép- és eszközállománya												
		Mezőgazdasági munkagépek emberi vagy állati erőre												
		Talajművelőgépek						Boronák				Hengerek	Trágyázó gépek	
		eke	kultivátor	extirpátor	Mélyítő eke (grubber)	Másféle talajművelő gép	összesen	Fogas-és tús-kés borona	Tárcsás borona	Másféle borona	összesen			
Darab														
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	
1	Együtt													
2	1. kat. holdon alul	3.058	12	3	4	66	3.143	2.535	41	80	2.656	453	21	
3	1-5 kat. holdig	7.926	11	2	6	75	8.020	6.247	67	73	6.387	953	34	
4	5-10	1.094	16	2	4	14	1.127	959	12	18	989	242	7	
5	10-20	104.409	243	121	183	593	105.639	91.522	682	879	93.083	15.523	291	
6	20-50	139.433	475	218	269	805	141.200	143.683	650	1.408	145.746	35.338	420	
7	50-100	149.879	719	260	525	963	152.355	163.165	979	2.457	166.601	52.712	541	
8	100-200	106.163	797	215	666	656	108.497	107.497	1.150	3.039	111.687	42.141	540	
9	200-500	29.649	411	138	303	156	30.677	23.594	838	1.062	25.494	9.918	375	
10	500-1000	14.627	425	153	263	109	15.577	9.856	726	433	11.015	4.230	293	
11	1000 kat. holdon felül	18.246	842	564	563	207	20.422	10.647	1.449	536	12.632	5.077	561	
12	Összesen:	18.172	1.087	841	652	309	21.061	9.198	1.555	576	11.329	5.013	649	
		46.830	3087	2.363	1.956	961	55.197	24.407	4.230	1.639	30.276	14.403	1.473	
		639756	8.125	4.909	5.391	4.914	662.915	593.310	12.384	12.200	617.894	186.003	5.205	

Lásd uo.70. p.

Gazdasági gép és eszközállomány

Sorszám		A gazdaságok mezőgazdasági gép- és eszközállománya																					
		Mezőgazdasági munkagépek emberi vagy állati erőre																					
		Vető- és ültetőgépek						kapálógépek	Arató- és terménybetakarító gépek						Cséplő-, tisztító- és osztályozó gépek								
		szóróvetőgé p	sorbavetőgép	kukoricaiültet őgép	burgonyaültet őgép	Másféle vetőgép	Összesen		kaszálógép	aratógép	lőgereblye	Burgonya és répnaszódőgép	Másféle terménybet.g.	Összesen	Kézi cséplőgép	Járgényos cséplőgép	Széna- és szilmaszitó	szelelőbrosta	Konkolyváltó ztó (trieur)	szelektor	Összesen		
Darab																							
1	2.	3.	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22		
1.	A	47	161	8	-	20	236	2.401	33	11	22	5	81	152	26	12	4	167	44	10	290		
2.	B	55	160	35	4	27	281	2.741	37	13	26	5	130	211	120	22	18	152	38	16	405		
3.	C	23	118	9	3	3	156	760	9	3	11	-	40	63	36	1	8	99	33	9	209		
4.	D	4911	2.020	184	21	139	2.855	20.466	207	62	248	45	437	999	668	249	72	2.521	334	63	4.071		
5.	E	5	7.213	293	15	101	8.647	35.978	191	81	313	49	363	997	688	885	13	7.654	850	95	10.49		
6.	F	2.2	23.95	629	24	232	27.742	57.362	400	310	736	71	473	1.990	694	1.98	17	17.14	2.660	203	23.01		
7.	G	3.2	32.45	933	51	242	37.593	49.671	878	1.13	2.128	65	460	4.714	320	1.16	16	15.81	4.531	242	22.54		
8.	H	1.20	9.022	475	28	64	10.839	12.061	355	758	1.638	48	110	2.929	61	104	36	4.088	1.906	109	6.398		
9.	I	475	3.322	345	40	30	4.212	5.263	301	364	1.314	28	57	2.064	12	35	46	1.839	1.082	55	3.132		
10.	J	430	3.063	404	71	73	4.043	6.071	639	405	1.842	67	50	3.003	24	42	47	1.966	1.345	75	3.622		
11.	K	368	2.652	484	13	52	3.669	6.680	786	580	1.879	14	68	3.437	30	26	33	1.602	1.129	97	3.103		
12.	L	776	6.269	1.32	29	228	8.874	19.443	2.40	1.83	4.695	39	251	9.608	21	32	19	3.785	2.046	267	6.801		
Összesen		11.4	90.452	5.151	619	1.211	109.147	218.897	6.286	5.593	14.872	896	2.520	30.167	2.709	4.502	829	56.838	15.998	1.241	84.095		

2. oszlop: A gazdaságok jellege és nagysága jelmagyarázata

A: 1. kat. holdon aluli szántóföld nélkül
 B 1. kat. holdonaluli szántófölddel
 C 1-5 kat. hold szántóföld nélkül
 D 1-5 kat. hold szántóföld nélkül
 E 5-10 kat. holdig
 F 10-20 kat. holdig

G. 20-50 kat. holdig
 H 50-100 kat. holdig
 I 100-200 kat.holdig
 J 200-500 kat.holdig
 K 500-1000 kat. holdig
 L 1000 kat.holdon felül

III. sz. tábla

A földreform juttatásai (1945–1947)

Rendeltetés	Terület (kat. hold)	%	Rendeltetés	Terület (kat. hold)	%
Személyeknek minta tan- és kísérleti gazdaság	3.258.738	58.2	Közlegelőnek	422.496	7.6
Állami tó- és nádgazdaságoknak	51.079	0.9	Egyházaknak	19.739	0.4
Községeknek (erdő)	46.542	0.8	Telepítési célra	91.809	1.6
Közbirtokosságnak (erdő)	83.643	1.5	Házhely céljára	110.387	1.9
Államnak (erdő)	15.932	0.3	Közcélokra	26.152	0.5
	1.360.592	24.3	tartalékterületnek	112.536	2.0
			Összesen	5.559.645	100.0

Mezőgazdasági Adattár I. k. 46. p. (In: Orbán Sándor: Két agrárforradalom Magyarországon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972. 40. p.)

IV. sz. tábla

Földbirtokmegoszlás a földreform után

A földbirtokok				
Nagyságcsoportja (kat. hold)	száma	%-ban	Területe (kat. hold)	%-ban
0–5	1.406.325	68,1	2.871.958	17,9
5–10	388.179	18,8	3.388.857	21,1
10–20	175.428	8,5	2.789.353	17,3
20–50	71.164	3,4	2.359.004	14,7
50–100	14.864	0,7	1.295.506	8,1
100–200	5.525	0,3	714.512	4,4
200–1000	4.034	0,2	1.352.728	8,4
1000 fölött	595	0,0	1.311.926	8,1
Összesen:	2.066.114	100,0	16.081.844	100,0

Magyar Statisztikai zsebkönyv, 1948. 103. p. (In. ORBÁN SÁNDOR: i. m. 61. p.)

LAJOS TÓTH

DIE AUFLÖSUNG DES GROSSGRUNDBESITZSYSTEMS UND DIE
BODENVERTEILUNG FÜR DIE LANDESBEVÖLKERUNG IM
JAHRE 1945

(Zusammenfassung)

1. Die Aktualität der Studie ergibt sich dadurch, dass die über das Thema erschienenen reichen Fachliteratur-Arbeiten zwischen 1948 und 1989 entstanden sind, also die Ereignisse von 1945 wurden aufgrund der Hinsichten der Entstehung des ehemaligen sozialistischen Systems bearbeitet. Andererseits sind durch die ab 1990 durchgeführte Agrarumwandlung solche zerkleinerte Besitzverhältnisse entstanden, die in 1945 zustande gebracht wurden. Die heutige Gesetzgebung hat die Aufgabe, die Konzentrierung der zerkleinerten Besitzkörper zu verwirklichen.

2. Nach der Bekanntmachung der Standpunkte berühmter Agrarhistoriker (Agrarpolitiker) und Rechtswissenschaftler und der geschichtlichen Ereignisse ist der Autor der Meinung, dass in Ungarn zwischen 1945 und 1947 einfach keine Bodenverteilung, Bodenreform stattgefunden ist, sondern eine demokratische Volksagrarrevolution. „Das Attribut demokratisch volks- ist auch dann richtig, wenn wir die Anwesenheit der in unserem Land kombattanten sowjetischen Soldatentruppen in Betracht nehmen.

3. Die Arbeit stellt im weiteren mit statistischen Daten *die Agrarverhältnisse vom Jahre 1935* dar, die im wesentlichen bis 1945 nicht geändert wurden (den Viehbestand ausgenommen). Aus den allgemeinen Tabellen hebt die Zahl und die Fläche der Bodenbesitze über 200 kh, den bedeutenderen Maschinen- und Mittelbestand. Diese werden mit den Rechtsvorschriften über die Erfassung, die Beschlagnahme und die Verstaatlichung verglichen. Auch mit diesem möchte der Autor beweisen, dass in 1945 nicht „nur“ Bodenverteilung, Bodenreform, sondern auch das ganze Agrarsystem umstrukturierende Agrarrevolution stattgefunden ist.